

Lafayette / se n'han fet capitans de tota l'Assambleya / ---», MilàF, Romllo., 86.4.

Del francès antiq. *sembler* es prengué el cast. *ensamblar* i la seva família (DCEC II, 799a), que a penes s'ha usat mai en català (manca amb raó en Belv., Lab., DFa., AlcM), puix que nosaltres ja disposàvem dels genuïns *encaixar*, *ajustar*, *acoblar*, *emmetjar*, *encaixar amb fullola*, etc. De *simul* i alhora del seu llunyà parent *similia* 'semblant' es derivà per via sàvia el b. ll. tardà *simultaneus* pel tràmit del ll. cl. *simultas*, -atis, 'competència, rivalitat', que des del llatí modern (ou pres per les diverses llengües occidentals: it. i cast. [1740] *simultaneo*, fr. *simultanée* [1740], que en català ja apareix un cop en el *Curial* («*simultànea mort*», NCL. II, 88), i no en sé altra dada fins a Belv. (-ànc); *simultaneïat* [Belv.]; *simultanejar* és un calc mal fet i intolerable del castellà, a tort admès per AlcM i rebutjat amb gran raó pel DFa.; si +*simultaniar* no agrada es podria paliar amb +*simultaneïjar*, que almenys sonaria com a català natural i ben fet.

¹ Ja és més probable el francesisme quan veiem que usa *ensemble* un rossellonès (cita de Massó i Torrens en AlcM), o en l'ús que se sent, més aviat rarament, a l'Alt Pallars: «tenir les ovelles totes *ensèmbles*» 'totes juntes', Tor de Vall Ferrera, 1932, notem la -a, que deu ser ultracorreció. — ² També es podria pensar a corregir en *ensembladament* (alteració llavors un poc menys explicable), del qual hi ha algun cas occità, però només se'n troben senegles exemples, en un doc. gironí i en el trobador Peire de Corbiac (PSW; Rayn., 129); i com sigui que el mateix Corbiac i algun altre usen també *assembladament* (de lògica explicació) sembla que és un compromís ocasional entre aquest i *ensemble*. — ³ Veritat que Salvioni, *Dial. Mod. della Ci. di Milano*, 174, vol explicar aquest per SEMEL 'una vegada', per més que els significats lliguin encara menys que amb SIMUL. Això va lligat amb la interpretació que Parodi i algun altre dialectòleg italià ha donat a dues o tres formes disperses de dialectes italians, entre elles una *sema* que hom ha cregut trobar i interpretar com 'una vegada' en un text milanès antic (Bonvesin?). Tot això va lligat amb la interpretació a donar a la variant bàsica IN-SEMUL del llatí vulgar, en la qual M-L. va vacillar, entre acceptar la teoria que hi veia un encreuament de SIMUL amb SEMEL i la que ho explica per un fet de fonètica del llatí arcaic. SEMUL té explicació fonètica més natural des del punt de vista del ll. arcaic i l'indoeuropeu; i per això M-Lübke, *Einführung*, 180, sostingué que (IN-)SEMUL era un arcaisme conservat i no pas el producte d'una contaminació vulgar; però d'altra banda en el REW: vacilla (4465) més o menys entre les dues teories, i potser per això no rebutja l'explicació de les formes *sema* i semblants dels dialectes italians, admetent que aquestes vinguin de SEMEL (REW., 7800), perdut, fora d'això, en totes les llengües romàniques. No puc entrar a fons en la discussió: des del

punt de vista semàntic i formal aqueixes formes dialectals italianes no són pas proves clares de SEMEL i em sembla ben defensable que surtin també de SIMUL, i des del punt de vista itàlic-indoeuropeu l'explicació de M-L. sembla més atractiva. En tot cas no veig que aqueixos dialectòlegs hagin tingut en compte dos fets cabdals: la forma *seme* misralenca, i d'altra banda el fet que *semul* amb e es troba en Plaute i *semol* en alguna inscripció arcaica, assenyalats per Ernout-M. i Walde-H. És raonable l'explicació fonètica de M-Lübke: *sēmūl* seria la forma etimològica (demostrada inequívocament per la diftongació italiana *insieme*), i de fet és la més fàcil d'entendre des del punt de vista indoeuropeu, mentre que la freqüència creixent de la combinació IN-SIMUL féu que la Ë es degradés normalment com a Ì en aquesta combinació i d'ací la I es propagà al ll. clàssic SIMUL. No manca d'importància per a aquesta qüestió la de la -E de la forma italiana i possiblement mossàrab, de que parlaré més avall. — ⁴ Detalle: «adv., en pes, de soca i arrel, totalment; ex.: La ventada se n'ha endut *ensèmit* la figura de l'hort i la teulada de la casa» —

⁵ Una altra supervivència d'aqueix mossarabisme es podria trobar en la forma *ensemes* que AlcM registra en un doc. de 1410 i en un altre de mitjan S. xv escrit no sé on. El primer és mallorquí, ço que lligaria amb el mossarabisme; l'altre, de l'herència del Príncep de Viana, també podria ser del Migjorn, o del cat. central, i per aquesta qüestió importaria localitzar-lo.

Ensendemà, V. *demà* *Ensenderar*, V. *senda* *Ensensadament*, *ensensar*, *ensensat*, V. *insensat* (SEN-TIR) *Ensentimentat*, V. *sentir* *Ensenya*, *ensenyament*, *ensenyança*, *ensenyar*, *ensenyat*, V. *senya*

Ensenyaladament, hapax de certes edicions de Muntaner deu ser falta de lectura ben comprensible en lloc de *asseny-* o *senyaladament*

Ensenyorejar, *ensenyorir*, V. *senyor* *Ensepellat* maestr., probablement contaminació d'*ensapellat* (V. el que n'he dit s. v. *ensapat*) per influència d'*assede-gat* *Ensequeir*, *ensequir*, V. *sec* *Enserpellat*, V. *serpeller* *Enserrament*, *enserrar*, V. *serrar* 'estrènyer' *Enserrellar*, V. *serrell* (CERRO) *Ensetinar*, V. *setí* *Enseuador*, *enseuar*, *ensevar*, V. *sèu* *Enseure*, V. *seure* *Ensí*, V. *ansins* *Ensiam*, *ensiamada*, V. *enciam* *Ensiamada*, incorrecte per *ensaïmada* *Ensiamar*, *ensiamera*, *ensiamet*, V. *enciam* *Ensians*, *d'*, forma alterada per *d'ença que*, per a la qual veg. *ça* (EST) *Ensibornament*, *ensibornar*, V. *subornar* (ORNAR) *Ensiculació*, V. *insaculació* (SAC)

ENSIFORME, compost savi del ll. *ensis* 'espasa' més *forma* 'forma'. □ 1.ª doc.: 1840, supl. del Lab. Altre cpt. d'aquell: *ensirostre* (amb *rostrum* 'bec').

Ensigna, V. *insignia* (SENYA) *Ensignanyar*, V. nota a *encirat* (*ciri*, CERA) *Ensillat*, V. *cill* (CIN-GLE)